

Turinys

Pratarmė	5
KAIMAS, KURIO NEBĖRA	8
AKTORIAUS METAFIZIKA	18
JUOZO BUDRAIČIO TEATRINIS LIKIMAS	37
Kelias į teatrą	39
Solnesas (1980)	67
Šarūnas (1980)	88
Leninas (1982)	104
Herėja (1983)	112
Dervojedovas (1984)	114
Ričardas II (1985)	117
Nikosas, luošys (1986)	130
Bostonas (1988)	132
Solionas (1995)	138
Tėvas (2008)	141
Dramaturgai broliai Presniakovai	143
Gajėvas, Firsas (2009)	147
Sorinas (2011)	152
Mortenas Kijilis (2011)	154
Kadmas (2013)	159
Krepas (2013)	164

TARP KINO, TEATRO IR FOTOGRAFIJOS:

JUOZAS BUDRAITIS APIE...	195
...apie laiką	197
...apie gimtinę	200
...apie vaikystę	202
...apie gyvenimą	204
...apie mirtį	207
...apie teatrą	209
...apie vaidmenis teatre	218
...apie vaidybą	236
...apie kolegas	240
...apie tapybą	243
...apie kiną	246
...apie fotografiją	251
...apie mažą žiedelį	259
...apie Jurgį Baltrušaitį	263

APIE JUOŽĄ BUDRAITĮ	272
Režisierius Jonas Vaitkus	275
Režisierius Gintaras Varnas	277
Režisierius Oskaras Koršunovas	279
Kino režisierius Šarūnas Bartas	281
Literatūros tyrinėtojas, teatrologas	
Dovydas Judelevičius	286
Dramaturgas, kino režisierius Marius Ivaškevičius	288
Aktorius Regimantas Adomaitis	290
Kino režisierius Algirdas Dausa	292
Dailininkas Valentinas Antanavičius	295
Trumpai apie Juozą Budraitį	299
Pavardžių rodyklė	303

Pratarmė

Juozas Budraitis gimė 1940 m. spalio 6 d. Žemaitijoje (Liepynuose, Kelmės valsčiuje) – tą pačią dieną, kai naujai suformuota Vilniaus dramos (dabar – Lietuvos nacionalinio) teatro trupė žiūrovus kvietė į pirmąją savo premjerą – olandų dramaturgo Hermano Heijermanso dramą „Viltis“, kurią režisavo Romualdas Juknevičius.

Aktorius mokėsi Švėkšnos vidurinėje mokykloje, 1973 metais baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą, nuo 1961 m. filmavosi kine. XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje pradėjo mokytis aukštuosiuose kino režisūros kursuose Maskvoje, juos baigė 1981 metais. Būtent čia jis susipažino su tuos pačius kursus lankančiu režisieriumi Jonu Vaitkumi, kuris dar 1979 metais jį pakvietė į Kauno dramos teatrą, jame ir prasidėjo Juozo Budraičio kaip teatro aktoriaus kūrybinis kelias.

Remiantis aktoriaus kūrybos teorija knygoje analizuojami Juozo Budraičio vaidmenys, sukurti 1979–2018 metais, apžvelgiamos aplinkybės, paskatinusios žinomą kino aktorį ateiti į teatrą, apibendrinamos jo pasitelkiamos vaidmens kūrimo strategijos, aktoriaus asmenybės, vaidmens ir personažo santykiai bei organiškai aktoriaus kūrybinių principų ryšys su režisieriaus pasaulėžiūra, leidęs Juozui Budraičiui tapti šio laikotarpio autorinio teatro režisūrinių ieškojimų protagonistu.

Knygoje taip pat pateikiamos pokalbių su Juozu Budraičiu ištraukos, atspindinčios jo požiūrį į gyvenimą, darbą, įvairias kūrybos sritis, su kuriomis jis susidūrė ir susiduria, skelbiamas pluoštas minčių apie Juozą Budraitį, kuriomis pasidalijo jį ir jo kūrybą artimai pažįstantys menininkai.

Daiva Šabasevičienė

KAIMAS, KURIO NEBĒRA

Juozas Budraitis. 2017 m. gruodžio 25 d.

P. 9–10. Juozas Budraitis. Išnykstanti sodyba. 2018 m. spalio 2 d.

Aš iš kaimo, kuriame klausydavaus vyturėlio giesmės.

Juozas Budraitis

Šaukėnų seniūnijoje Liepynų kaimas visiškai išnykęs. Neliko nė vieno namo, šulinio, medžio ar krūmo. Jis be sodybų, be žmonių, be dainų, nėra su kuo pasisveikinti, nėra su kuo pasidalinti vargais ir rūpesčiais.

Elena Burdulienė¹

Karštą ir dulkėtą vasaros dieną po Žemaitiją kratėsi geltonas autobusiukas. Juo keliavo kuklus Universiteto estradinis orkestras. Studentai grojo žiūrovams madingų užsienio autorių kūrinius, dainavo nesuprantamom kalbom dainą. Žiūrovai negailėjo aplodismentų vienam orkestro pranešėjų, aukštam ilgomis rankomis jaunuoliui, kuris atlikinėjo ir pantomimos numerius. Po jo ramaus ir lėto pasakojimo salė leipo juoku. Koncertui pasibaigus, žmonės vėl perskaitydavo skelbimą, sužinodavo, kad tas konferansjė yra Juozas Budraitis. Tada dar jo nebuvo atradęs Vytautas Žalakevičius. Tiesa, kaip statistas, jis buvo filmavęsis kino juostoje „Kai susilieja upės“. Vėliau

¹ Elena Burdulienė, „Išnykusi aktorius Juozo Budraičio gimtinė“, skrastas.lt, 2016-10-29.

J. Budraitis tarnavo armijoje, o jo mama žiūrėjo tą filmą tiek kartų, kiek jis buvo rodomas Švėkšnos miestelyje. Grįžęs iš armijos, Juozas įstojo į Universitetą, nusprendęs tapti teisininku, aktyviai dalyvavo saviveikloje, vaidino studentų teatre.

Stasys Kašauskas²

Senelis

Juozo Budraičio senelis Pranas buvo batsiuovys. Batus užsisakydavo net karininkai, o tai buvo aukštos kokybės ženklas. Šiaip paprastų batų jis nemėgo siūti. Vis ko nors prisigalvodavo: kiekviena pora buvo vis kitokia, kiekvienas modelis kuo nors ypatingas, išsiskiriantis. Jis – lyg dailininkas, visko prisifantazuodavo, o žmonės tai labai vertino. Budraitis atsimena, kad senelis kartais jam iš senų batų naujus pasiūdavo. Jis tikrai buvo išradingas.³

Mama

Juozas Budraitis savo mamą Stasę prisimena kaip labai inteligentišką ir romantišką moterį. Ne kartą teko girdėti, kaip ji jaunystėje į šokius eidavo: vilkėdavo gražiais drabužiais, vienintelė dėvėdavo skrybėlaitę... Namie jai patikdavo pavakariais gerti kavą. Nors augino penkis vaikus, šio ritualo ji nepamiršdavo. Vaikams tuo metu atrodė, kad tai kažkokie niekai, tačiau šiandien tokį veiksma, tokį mamos norą – pristabdyti kasdienybę, sakralizuoti aplinką – aktorius priima kaip gražų romantizuotą veiksma.

Jos ypatingo pasaulio ženklas – dešimt storų sąsiuvinų-knygų, kuriuose ji užfiksavo įvairias paskaitas, patarimus, mokymus. Tie sąsiuviniai – atskiri meno kūriniai: juodais viršeliais, dekoruoti raudonu siūlu, o viduje – dailia raštu surašyti visi mamai brangūs gyvenimiški pamokymai. Nors didelėje šeimoje rūpesčių netrūko, ji dar lankė šeiminių kursų, juose tobulino savo įgūdžius.⁴

² Stasys Kašauskas, „Sunku būti artistu“, Jaunimo gretos, 1970, Nr. 2, p. 7.

³ Iš autorės pokalbio, 2018-09-24.

⁴ Ibid.

Juozo Budraičio tėvai Stasė ir Stasys Budraičiai. Švėkšna, 1963

Tėvai Stasė ir Stasys, viduryje – sūnus Martynas. Švėkšna. 1974

Tėtis

Stasio Budraičio gyvenime darbas susipynė su pomėgiu menui. Būtent scenai. Nesuskaičiuosi visų vaidmenų ir pjesių. Jau daugelio patsai neprisimena. Meilė teatrui gimė kartu su meile mokslui prie tėvo varstoto, kai su broliu garsiai skaitydavo knygutes, dialoginius vaizdelius. Ta meilė lydėjo jį ir Dimgailiuose, ir Švėkšnoje. Pirmasis spektaklis, pamatytas kariuomenėje, taip įstrigo, jog grįžęs namo nutarė pamėginti giminėje...

Švėkšnos dramos ratelis suklestėjo, kai vadovavo Romualdas Pintveris. Už „Palangos liūtą“ Aklųjų draugijoje – pirma vieta, į kitą konkursą negali išvykti. Visuose spektakliuose Stasys Budraitis – pagrindinis atlikėjas.

Severinas Vaitiekus⁵

Aš dar buvau paaugliukė. Gyvenau Pliaugailių kaime. Liepynų kaimas ribojosi su mūsų. Šeštadienio ar sekmadienio vakarais jaunimas, nesvarbu, ar vedęs, ar dar nesuspėjęs, rinkdavosi pas mus pašokti, pažaisti. Ateidavo ir iš Liepynų Stasė Budraitienė pasipuošusi su skrybėlaite, baltomis pirštinaitėmis, patraukdavo kiekvieno žvilgsnį. Laukdavo visi jos pasirodant. Buvo linksma, nuotaikinga, mokėjo įtraukti visus į dainą, šokį ir žaidimą. Kai jos nebūdavo, žmonės sakydavo: „Šokiai nepasisekė.“

O Budraitis Stasys buvo seniūnas. Labai inteligentiškas žmogus. Jį mėgo ir jaunas, ir senas, mokėjo su visais bendrauti. Dirbo seniūnu ir prie rusų, ir prie vokiečių.

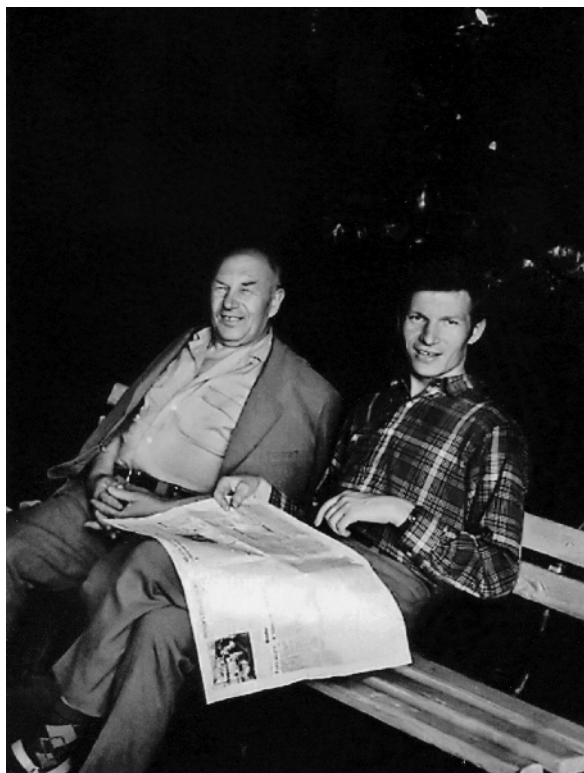
Kaip nekeista, abi Juozo Budraičio močiutės mirė vieną dieną.

Janina Žymantienė⁶

Juozas Budraitis – mano pusbrolis. Jo tėvai buvo laikomi inteligentais. Žemės nedirbo. Skyrėsi iš kitų žmonių apsirengimu, elgsena. Labai mandagūs žmonės. Teko ne kartą ateiti į jų namus, kada pietaudavo.

⁵ Severinas Vaitiekus, „Budraitis vyresnysis ir Budraitis jaunesnysis“, Mūsų žodis, 1972, Nr. 1, p. 19.

⁶ Elena Burdulienė, op. cit.

Su Tėčiu. Vilnius,
1964 m. pavasaris

Maistas pateiktas poniškai. Visi valgė su peiliu ir šakute, ne taip kaip mes, įmetė į puodą mėsos gabalą, išvirei, ištraukei ir valgai.

Kultūringi žmonės, kaimynų mylimi. Mes su mama nueidavome pas juos. Budraitienė maloniai bendraudavo su mama. Juozukas buvo nedrąsus, ramus, nuo tėvų nesitraukdavo. Budraitienė su bet kuo nešnekėdavo.

Bronė Nutautienė⁷

Budraičiams mūsų šeima buvo artimi kaimynai. Jų namas medinis, ūkinis pastatas – daržinė ir tvartas, svirnas – molinis. Šalia svirno iškasta kūdra, iš kurios reikėjo imti molį svirno statybai. Išėjo gili iki 4 metrų kūdra. Po karo į ją pripylė iššaudytų šovinių.

Antanas Daunys⁸

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

Budraičiams išvažiavus, jų namą žmonės vadindavo budraitine. O man, kaip vaikui, įstrigo Stasės Budraitienės gerumas. Prieš išvažiavimą į Klaipėdą, ji mums padovanojo maišą išrūkytų dešrų. Kokia šventė mums buvo tada, iki šių dienų užmiršti negaliu.

Stasė Meškienė⁹

Dešimt metų išgyvenau Maskvoje, bet žadu grįžti į Lietuvą. Trūksta draugų, Vilniaus, duonos, sūrio, kartais jaučiu burnoj lietuviškos juodos duonos skonį, tiesiog čepsiu. Nuo jaunystės buvo svarbu šeimos židinio šiluma. Kuo arčiau į senatvę, tuo atsiranda didesnė trauka į savo tėvynę. Iš prigimties esu žmogus nemėgėjas viešumo, savęs parodymo, pasididžiavimo, kad mane pažįsta.

Juozas Budraitis¹⁰

Kai aktorius Juozas Budraitis filmavosi Liepynų kaime, su savo sūnumi Martynu, pasodino ąžuolėlį. Pasodinęs kalbėjo: „Esu sukrėstas iki širdies gelmių. Pasodinau ąžuoliuką buvusioje tėvelio žemėje. Medis – vis dėlto gyvas daiktas. Jis visada primins jį sodinusio žmogaus rankas. Tėvas mus nuo gimimo auklėjo mylėti žolę ir gėlę, medį ir krūmą. Gal todėl aš kaskart labiau garbinu žaliąjį girios teatrą be grimo, be dirbtinų šviesų. Didžiai vertinu dvasinę žmogaus nepriklausomybę. Tai vienintelė nepriklausomybė, kurios niekas negali atimti.“

Elena Burdulienė¹¹

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.